

L'ERMITA DE SANT
ROC DE SANT MARTÍ
DE MALDÀ
UN MONUMENT
A RECUPERAR

*Per Josep Mora i Castellà
Miquel Torres i Benet*

7

1. INTRODUCCIÓ

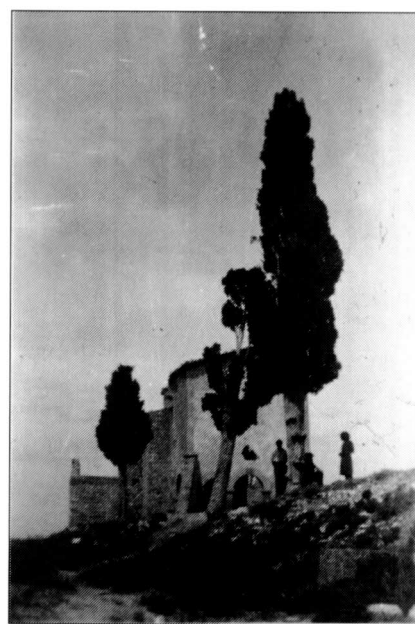
Les ermites són construccions de tipus religiós que trobem a la majoria de pobles del veïnat. Estan situades fora els nuclis, a una distància per anar-hi passejant i estan dedicades a un sant protector, que anualment es commemora i es canta el goig dedicat al patró.

En el cas de l'ermita de Sant Roc, ens trobem amb una edificació ben diferent de les tipologies habituals: un Mausuleu convertit en ermita, i com a conseqüència, una riquesa espacial interior.

L'arquitectura de les ermites té un lligam amb l'arquitectura popular, en canvi aquesta ermita té un llenguatge més culte. A nivell exterior pel seu major volum i a nivell interior amb un espai presidit per una cúpula. Un altre factor que la caracteritza fou la presència de l'ermità, fet poc habitual en les nostres contrades, enfront dels llocs muntanyencs on abunden, com a Montserrat i Mallorca.

La imatge potent de l'edifici contrasta amb el seu estat "malaltís", per trobar-se mig enrunat. D'aquí que després de visitar-lo, adonar-nos de la seva singularitat, reclamar una mica de carinyo.

2. HISTÒRIA DE L'ERMITA. L'INICI. L'APOGUEU. LA DECADÈNCIA

L'ermita fou bastida dins el terme de Sant Martí de Maldà, al cap damunt d'un plà antigament anomenat "Plà de Mirambó" i que actualment s'anomena el Plà de Sant Roc.

El Plà de Sant Roc, situat al cim d'una serra on es cultiva l'olivera, s'aixeca en la part de ponent, damunt del poble de Sant Martí, en la ribera dreta del Riu Corb. La Vall del Riu Corb s'inicia al peu de les serralades de Santa Coloma de Queralt, les seves aigües s'esmunyen per la depressió del terreny fins al terme de Sant Martí i Belianes on el riu es fon. L'ermita de Sant Roc és situada en

un esplendit mirador, que contempla com el Riu Corb es fa fonedís; des d'aquest indret s'aprecia el poble i el castell de Maldà.

L'ermita és situada a 500 metres a l'Oest del nucli urbà. Per arribar-hi cal adreçar-se pels següents carrers de Sant Martí: Calvari, Plaça de la Font i camí de Sant Roc.

L'INICI

Les primeres notícies sobre l'edifici litúrgic les trobem en un testament de l'any 1607, de Montserrat Blanch. La primitiva ermita fou bastida per Montserrat Blanch sota la invocació de Sant Roc abans del 1607, any en que morí. La primera construcció és una capella de petites dimensions amb una pintura de Sant Roc en el seu interior.²

La segona modificació de la capella tingué lloc l'any 1691, on ja hi apareix la nova invocació de Sant Roc i Sant Sebastià.³

L'APOGEU

Les grans reformes i noves dimensions que tingué l'ermita vingueren de la mà de la família Torrent, l'any 1734 quan el rector Roc Torrent i Torrent, fill i rector de la vila posà la primera pedra per la nova construcció de l'ermita.⁴

La inscripció amb data de 1734, pot correspondre a l'inici de la construcció. En el contrafort de l'esquerra del canzell o atri, hi ha la inscripció de la família Torrent amb data de 1737, el qual pot assenyalar l'any en que es donaren per finalitzades les obres de l'estructura. També hi ha una inscripció en la clau de l'arc central de l'atri amb l'inscripció de les famílies protectores i fundadors de l'ermita. Torrent i Blanch.

La part externa de l'ermita comptava amb una casa adjunta per poder-hi viure el corresponent ermità.⁵ Segons un testimoni oral als vols de la guerra del Francès (1809), l'ermità encara era present en la casa de l'ermita de Sant Roc.

L'any 1788, l'Arquebisbe de Tarragona I.lm.Sr Francisco Armanyà, en una visita pastoral va manar tancar l'ermita per amenaçar ruïna.⁶ Possiblement fou degut a l'enrunament de la casa de l'ermita. Al estar construïda al costat mateix de l'edifici litúrgic, varen suprimir els contraforts de la paret Sud. En l'esmentada paret hi ha mancança de cantoneres i altres reforços. Ja que l'estructura estava lligada a la casa de l'ermità, és molt probable que l'estat de ruïna fos degut a l'enrunament de l'esmentada llar de la persona que en tenia cura.

Anton Torrent i Torrent, patró de l'ermita la va fer reparar i l'any 1795 dirigia una súplica i instància a l'Arquebisbe de Tarragona per alçar la suspensió i concedir llicència per tornar a celebrar-hi missa. El decret fou aconseguit el 27 d'agost del mateix any.⁷

De l'estudi del material fotogràfic podem apreciar les restes d'una construcció en la part Sud-Oest de l'exterior de l'edifici. A més, en el mur que circunda l'edifici podem veure les pendents d'inclinació de la teulada de la casa de l'ermità.

Un altre testimoni oral ens afirma haver-hi vist personalment, en l'esmentat lloc, la pica de l'aiguera, així com els prestatges de la cuina, en les primeres dècades del segle XX.

La manca de contraforts i cantoneres de pedra en la paret del costat ens fa reafirmar l'emplaçament de la casa de l'ermità. L'entrada a l'esmentada casa podria trobar-se en la gran obertura que hi ha encara avui al costat Sud de l'entrada de l'atri. Aquests muntants de pedra picada, possible porta d'accés per l'ermità, guarden en el seu interior dues portes tapiades en la paret Sud-Est de l'ermita, que pel seu contorn arrodonit i la seva sobreposició un xic desplaçada ens fa pensar que seria l'accés al cor, a través d'unes escales de cargol de fusta.

Amb la desaparició de la família Torrent, reconstructora de l'ermita de Sant Roc, el patronat va passar a dependre per herència a la casa Flavià o Huguet de la plaça.⁸ Aquestes famílies varen unir-se a través d'un doble casament, en el qual l'hereu de la casa Huguet en Josep Huguet i Foguet esposà a Anna Maria Torrent i Montargull⁹ (cal tenir present que la família Huguet de la plaça, també es va entrellçar amb anterioritat amb la important família Foguet que tenia 26 hisendes).

Dita família Huguet va construir-se una sepultura enmig de la planta de l'ermita, on foren sepultats alguns familiars en el segle XVIII-XIX.¹⁰ Ens consta que en l'ermita de Sant Roc, l'any 1857, hi va ser sepultat el rector, Martí Huguet i Foguet –prever i beneficiat de l'esglèsia parroquial–, amb l'assistència de disset sacerdots el dia del seu funeral.^(10 bis) Aquesta utilitat de panteó familiar deixa traspuar una forta economia d'hisendats, que adquireixen un estatus de burgesia prou elevat com per intentar imitar la vida social que fins llavors havia demostrat la noblesa. Arran del trasllat de la noblesa a la capital en el segle XVII, els burgesos aposentats pasen a dominar i ser el centre de la vida social del poble.

Amb la mort de Mn. Joan Huguet (1865), i de l'hisendat en Jaume Huguet i Viladot (1894), pagés de Sant Martí de Maldà, la rama principal de la família va extingir-se. I amb ells, els seus immobles i algunes propietats les quals foren donades al poble i a les germanes Dominiques Terciaries per l'ensenyament.

LA DECADÈNCIA

La casa Flavià o Huguet de la plaça quedà descuidada durant temps. Per aquest motiu l'ermita va tornar a presentar novament ruïna. Aleshores el rector Josep Porta, va aconseguir que li fessin lliurament de les claus i el patronat. Acte seguit es dedicà a reparar l'ermita en les seves parts més afectades, tornant a posar-la al servei dels feligresos de Sant Martí.¹¹ S'hi celebrava amb fervor la processó de Setmana Santa i la diada de Sant Roc.

Abans de la darrera guerra civil es proclamava com a propietari de l'ermita en Fidel de Figuerola. Residia a Sant Martí, en la casa apodada *cal Belutxo*. Aquest senyor va venir de l'Espluga Calva, on la família Flavià hi posseïa dues hisendes. Segons la tradició oral que hem recollit, a mitjans del

segle XIX la branca principal de la casa Flavià a raó d'un doble casament es traslladà al veí poble de l'Espluga Calva.

En fidel del Figuerola, es va fer valdre el dret de propietari de l'ermita de Sant Roc. En les vigílies de l'onomàstica netejava l'edifici per la seva visita, i en tenia cura la resta de l'any, fins que quedà abandonada a la seva mort. Durant temps era freqüent poder-hi veure grups de gitanos i captaires acampats en el refugi que donaven les arcades de l'atri de l'ermita.

Eren els primers dies del que seria la trista guerra del 36, quan un escamot d'homes van irrompre en l'ermita de Sant Roc i varen començar a apilar tots els Sants, objectes religiosos, retaules, bancs i altres de l'interior de la mateixa ermita. Formaren una grandiosa pila de fusta que posteriorment encengueren, formant una gran foguera que ensorrà el sostre, pel qual hi sortia una gran columna de foc i fum, que contrastava amb la posta de sol. El foc va destruir la teulada i l'ermita s'enrunà amb el pas del temps.

Els actes no varen afectar tant sols a la crema d'objectes i la destrucció del sostre de l'edifici, sinó que també profanaren la sepultura familiar de la casa Flavià, situada en el passadís de l'edifici i sota la part central de la cúpula.

La veu popular o llegendes locals, parlen de què la casa Flavià enterrà una nena amb la seva nina d'ibori, la qual cosa potser buscaren els homes de l'escamot. Però també n'hi ha una altra que diu que sota la sacristia hi havia una cripta on s'hi amagava documents i objectes del canonge de la família fundadora; ara bé, això només són històries de les quals no sabem si tenen un rerafons cert.

3. ANÀLISI ARQUITECTÒNICA

El treball es basa en l'ermita sense poder entrar en l'estructura de la casa adjacent que hi havia i que pràcticament no en queda cap rastre.

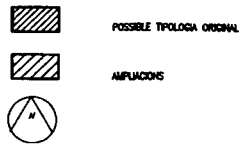
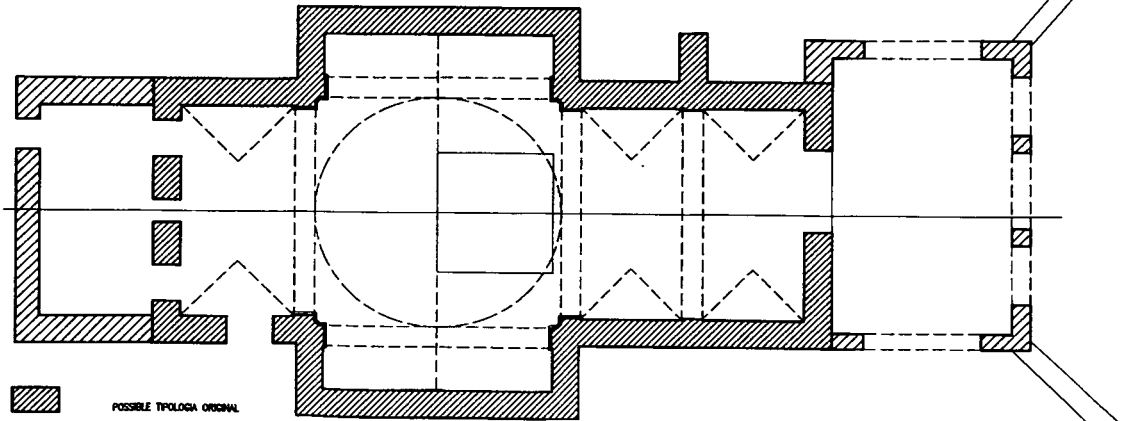
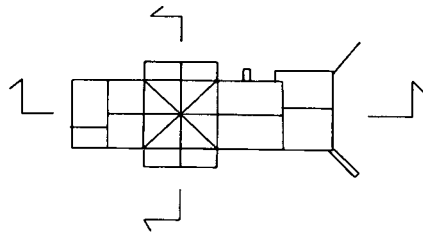
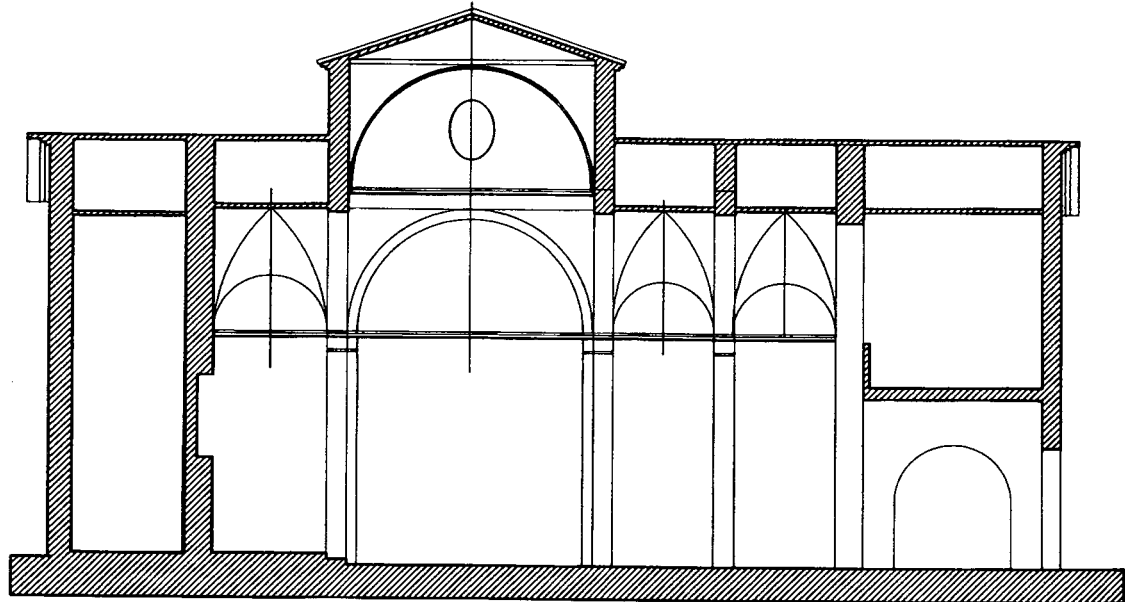
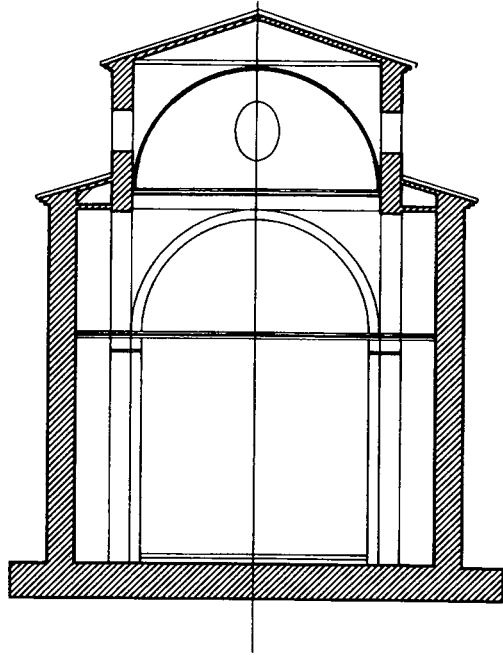
Segons les informacions dispertes que tenim, –ja que la nostra recerca de noves dades ha estat poc reixida–, ens ha fet dubtar del lligam entre els anys de la construcció i el resultat visual arquitectònic. Les dades de 1607, 1734, 1788 i 1795 que coneixem, no acaben de combinar amb les ampliacions de l'ermita, és per això que tot i que sembla que l'ermita pertany al segle XVIII, comencem a buscar-hi influències en el segle XVII. El lligam d'aquesta comarca amb la diòcesi de Tarragona ens fa pensar amb l'influència de les obres de Pere Blai i Mossèn Jaume Amigó (-1954). Amigó fill de paleta, apassionat per l'arquitectura renaixentista, sobretot arran d'un viatge a Itàlia, va fer que realitzés una arquitectura propera al classicisme. Ells dos varen realitzar diferents projectes en col·laboració. Foren els primers realitzadors de cúpules amb tambor a Catalunya a la Comarca del camp.

La construcció de la tomba dels arquebisbes Gaspar Cervantes –1575– i de Joan Terés –1602–, com també en altres obres, on la cúpula era un element bastant comú, ens ha fet pensar en obres d'un caire semblant a l'ermita de Sant Roc.

La pervivència del llenguatge clàssic ens ha fet relacionar l'ermita amb l'església de Sant Biagio en Montepulciano –Toscana– d'Antoni Sangallo de 1518, amb l'església de Santa Maria delle Carceri a Prato –Toscana–, de Giulio Sangallo de 1485 i amb la capella del Sant Pessebre on hi ha les tombes de Sixt V i Pius V de Domenico Fontana. Els tres espais estan coberts amb una cúpula suportada per un tambor. El tambor és un dels elements que ens fa adonar que l'ermita de Sant Roc és més propera al segle XVII, ja que la majoria de cúpules del segle XVIII no tenen tambor.

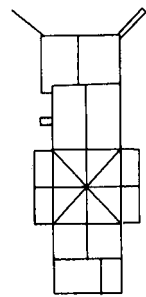
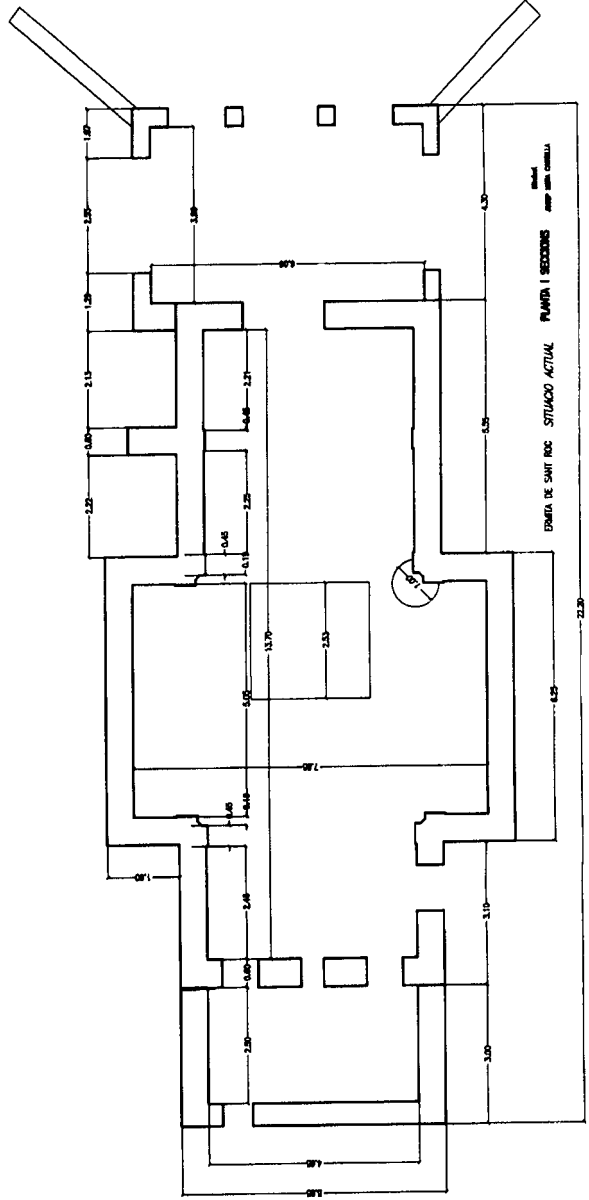
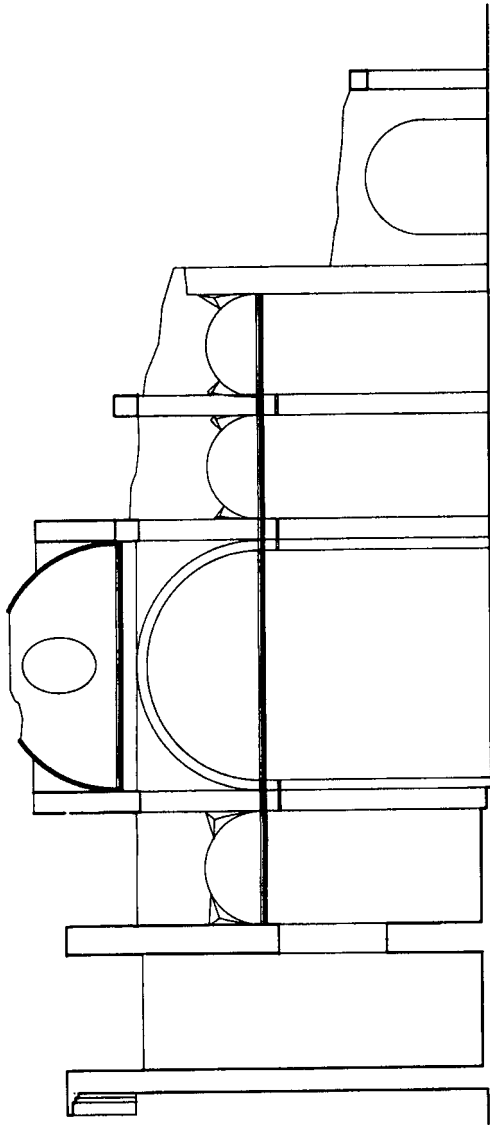
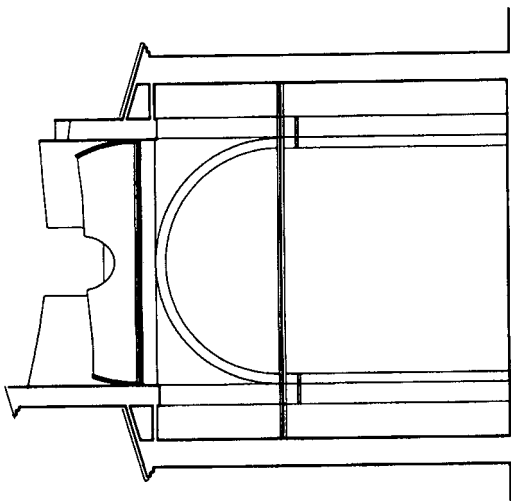
La traducció del tractat de Sebastià Serlio del *Tractat d'arquitectura* de Francisco Villapando –Toledo, 1552–, va ser també un bon element divulgatiu per l'aplicació del llenguatge classicista i que ordres religioses, com els Carmelites descalços, van adoptar.

La segona data que trobem en un arc de l'entrada és de 1734. Si en la fase anterior, hi ha alguns canvis en esglésies que origina la contrarreforma, ara hi ha una profunda tradició popular cap a la devoció de santuaris i capelles. A la vegada hi ha una progressiva pèrdua de poder per part dels or-

ERMITA DE SANT ROC. ESTAT ABANS DE L'ENDERROC. PLANTA I SECCIONS. JOSEP MORA CASTELLÀ

ERMITA DE SANT ROC. ESTAT ABANS DE L'ENDERROC.
Planta i seccions. Dibuixat per: Josep Mora Castellà

ERMITA DE SANT ROC SITUACIÓ ACTUAL PLANTA I SECCIONS
 escala 1:500
 any 1988

ERMITA DE SANT ROC. SITUACIÓ ACTUAL.
 Planta i seccions. Dibuixat per: Josep Mora Castellà

dres religiosos, que eren els qui tenien els millors coneixements de la ciència i l'art, cap a un nou cos creat per Felip V a imitació de França: els enginyers militars. L'expulsió dels Jesuïtes marcarà el pas del canvi d'una cultura social sobre la monacal.

Els enginyers van projectar i dirigir diversos projectes d'esglésies, dels quals destaquem els següents:

Església	Població	Autor	Any
Ciutadella	Barcelona	A. de Retz	1727
Sant Felip Neri	Barcelona	P. Costa	1721-1750
Castell Sant Ferran	Figueres	P.M. Cermeño	1755
Sant Miquel del Port	Barcelona	P.M. Cermeño	1755
Capella Universitat	Cervera	AAVV	1718-1789
Seu Nova	Lleida	J.Prat	1764-1789
Seu Nova	Passanant	J. Prat	1770-1788
Campanar	Sant Martí de Maldà	J. Prat	1774
Capella Santa Tecla	Tarragona	J. Prat	1777
Seu Nova	Sarral		1768

En totes aquestes obres hi ha la participació d'enginyers. Un dels especialistes en obra religiosa és Josep Prat i Delorta (1726-1790) que va ampliar l'església de Passanant i el campanar de Sant Martí de Maldà. Aquesta proximitat també ens fa pensar en la seva col·laboració.

Un altre personatge il·lustrat i fill del poble de Sant Martí, és el Canonge Ramon Foguet (1729-1794). Doctor en Filosofia per la Universitat de Cervera, va tenir diferents càrrecs importants i com a bon erudit va contactar amb la intel·lectualitat del moment. Aquesta connexió ens obliga a intuir que va influir en les diferents reparacions que hi va haver a l'ermita.

Per ara hem presentat possibles relacions de l'obra amb personatges que han tingut relacions amb la comarca. Esperem que noves recerques ens revelin noves informacions.

LA TIPOLOGIA

La planta orientada Est-Oest, es formada per una nau. Tres parts formen la planta actual, un porxo descentrat on hi havia el cor, la capella possiblement original i la posterior sacristia. Aquestes dependències tenien connexió amb la casa de l'ermita pel costat Sud.

La part central té quatre trams de 2,3 m. exceptuant el que es cobert per la cúpula lleugerament el·líptica que és de 5m. de diàmetre i l'amplada és de 4,60 m. aproximadament. L'alçada del ràfec per sobre els capitells és a 5m. La part superior de la volta a 8m. i la cúpula a 11 m. És a dir, hi ha unes relacions geomètriques modulars, però no exactes.

En l'ermita només hi havia un altar, el qual va ser construït l'any 1788. El retaule central de fusta de noguera estava curull d'imatges i de gales escultòriques. Ocupa el seu centre l'artístic grup de la Verge de la Pietat amb el cos de Crist a la seva falda. L'altar major era d'estil *Churrigueresc*, i comptava amb tres cossos:

El primer estava format per la base i la taula o altar. El segon cos, hi havia la fornícula obrada a la paret amb la Verge dels Dolors amb el cos de Jesucrist a la falda. A la seva dreta hi havia la imatge de Sant Sebastià i a l'esquerra la imatge de Sant Roc i N. i amb dos àngels. En aquest mateix cos hi havia dos retaules que representaven la mort de Sant Josep i l'assumció de la verge Maria. En el tercer cos, hi havia nostra senyora de N, tenia a la seva dreta la imatge de sant Pere apòstol i a l'esquerra la imatge de Sant antoni de Pàdua.¹²

Aquest retaule de fusta era magnífic tot i estar absent, de tota policromia. La imatge de la verge dels Dolors o la Pietat, media 70 cm. Les altres quatre imatges medien 55 cms.¹³

Segons recorda un testimoni oral, el retaule central era de tonalitat fosca, del color marró de la fusta de noguera. Tot i no tenir cap policromia, l'obra presentava un contrast amb la imatge de la Verge de la Pietat, situada enmig del retaule. Al fons de la imatge de la Verge hi havia una fornícula obrada en la paret i pintada de color verd. Aquesta pintura tenia la intencionalitat de simular una falsa perspectiva i destacar la imatge de la verge respecte el conjunt del retaule. El color verd, possiblement seria el verd ploma o plomís, un element pictòric habitual en les ornamentacions del segle XVIII, el qual ressaltaria a la visió dels pelegrins, la figura de la Verge de la Pietat amb el Crist a la falda.

Pensem que l'ornamentació interior, i més concretament el retaule de la Verge de la Pietat, estava en procés d'acabament, i a l'espera d'una dotació econòmica per poder finalitzar la decoració de l'obra escultòrica.

Com a complements ornamentals l'ermita comptava amb una pila d'aigua beneïda de pedra del país, un joc de sacres, i un petit crucifix, els mantells que s'utilitzaven eren els de l'església parroquial.¹⁴

Si s'entra a l'ermita, enfront hi havia el retaule central de la Verge de la Pietat, alçat en una plataforma per dos graons. En la capella de l'esquerra hi havia la trona adossada al costat de la paret i les escales, s'iniciaven a l'interior de dita capella. Es pot apreciar encara avui dia, les arnelles on penjaven les candeleres de metall que il·luminaven l'edifici.¹⁵

En l'interior de la paret frontal hi havia el cor amb una balaustrada de fusta, s'hi accedia per l'exterior de l'edifici, a través d'unes escales de cargol de fusta adossades a la paret Sud. El cor reposava damunt de les arcades de l'atri o porxos.

L'entrada principal estava situada en el frontal de l'edificació, sota de les arcades de l'atri. S'hi accedia per una porta de fusta col·locada en el centre de la paret, al costat dret hi havia una finestreta enreixada per la qual els pelegrins i visitant podien mirar a l'interior de l'ermita.

No sabem si en el primer temps de la seva construcció, estaria absent de seients (bancs de fusta), ja que no hem trobat cap document sobre la construcció que en faci esment. Al traspassar la propietat de l'ermita a la casa Flavià durant el segle XIX, s'hi construí l'esmentada sepultura. Segons les tendències de l'època de la construcció se li atribueix un espai passadís central amb la sepultura al centre. En un inventari de l'any 1922, realitzat per l'Arquebisbat de Tarragona, hi consta l'existència de bancs de fusta fixats a les parets, en l'ermita de Sant Roc,¹⁶ els quals hi restarien fins a la crema dels objectes per la guerra civil del 36.

L'ESTRUCTURA I LA VOLUMETRIA

Composta per murs de pedra ordinària per ser arrebosats, uns arcs de mig punt de peces ceràmiques amb volta entre la cúpula, lleugerament el·líptica, i amb òculs i petxines per passar de la planta quadrada a la circular. Aquests elements constructius marquen un espai jerarquitzat per la zona de la cúpula. Per això l'espai interior és barroc, enfront dels espais més unitaris, més propers al neoclassicisme.

La imatge exterior és fruit d'aquests elements constructius. Alts paraments amb poques obertures. Joc volumètric que endevina la jerarquia de l'espai. La façana principal inacabada i substituïda per una altra de diferent amplada i uns problemes constructius al llarg del temps que mostren la inadaptació d'un tipus molt geomètric a les ampliacions i a la casa de l'ermità. El fet que al costat dret hi hagi un contrafort i al costat i al costat esquerra falti –lloc on havia la casa–, junt amb diferents obertures –actualment tapades–, fa que el mur no pugui absorbir els esforços i hagi tingut moviments, que l'arc ha patit, com es pot apreciar en les imatges.

L'ORNAMENTACIÓ

L'ermita desprèn un aire de grandesa no sols en la seva estructura, sinó també en les restes d'estucatge amb elements litúrgics populars pintats. En l'interior de l'ermita predominava el color blanc i les decoracions en l'estucatge que eren de color groc magrana.

Els elements decoratius que hi ha representats a l'ermita els podem classificar en dos apartats:
-Les pilastres i les cornises-

Hi trobem una breu decoració pictòrica en les pilastres, en forma de fina línia de color roig magrana. Intenta imitar de dalt a baix amb línies horitzontals la forma de carreus de pedra en construcció vertical. El capitell presenta la peculiaritat de tenir una ampla franja rectangular, entre la part superior del capitell i una cornisa arrodonida. En l'esmentada franja, hi ha plasmats elements florals decoratius en forma de flor de 10 pètals.

També hi trobem un seguit de línies de petit gruix, en color mangra, que segueixen tota la part baixa de les cornises de l'ermita.

-La cúpula central-

El segon grup d'ornamentació pictòrica i el més cridaner, el trobem en els quatre suports de la cúpula central. En els suports de la cúpula i els seus angles en forma de triangle, hi ha pintats, en l'estucatge, dos tipus de decoració diferenciables. Dels quatre angles del suport, n'hi un que té totalment desfigurats els elements decoratius. Ara bé, amb la resta de pintures dels altres angles de la cúpula, en podem fer una fidel descripció de les pintures originals.

Les decoracions estan pintades en parella, es a dir, que en els suports de la zona Oest, tenen la mateixa representació en color mangra. Igualment els altres dos suports de la zona Est, també tindrien la mateixa decoració (recordem que en la part Est tan sols quedaren restes de les pintures en un suport).

En el primer element que representem, escenificat en els suports de la zona Oest, hi trobem en la part superior dels angles apuntats de la cúpula, una decoració floral d'un lliiri que denota un cert

sentit nobiliari. Entre els dos suports hi podem veure que el cistell d'aliments és idèntic en els dos suports. En ell, hi ha representats dos ocells o coloms, que en la iconografia religiosa representa les ànimes cristianes dels benaurats apositats al paradís, plantat d'arbres i flors florides, curulles de dolç fruit, el qual picotegen.¹⁷

L'aliment de la vida, símbol de l'església i de la fidelitat i unió dels creients.¹⁸ El cistell és alçat a braços i recolzat damunt d'una cràtera, que representa simbòlicament la copa ministerial emprada per la comunió eucarística d'una assemblea religiosa.¹⁹

El conjunt de la cràtera, cistell i coloms, és subjectat per un *Putti* o geni, també anomenat erotes, el qual està reclinat damunt de la base d'una copa o calze. Tot el conjunt ornamental del suport presenta una ostilització de conjunt que ens fa pensar en una representació global en forma de calze o copa ministerial. L'església representa amb la copa el sant sopar, i simbolitza l'església a si mateixa, com així mateix la comunió.²⁰

En el segon conjunt decoratiu, situat en els suports de la zona Est, tant sols hi ha constància en un, però denota moltes similituds amb l'anterior conjunt pictòric descrit en els suports inversos.

El primer que conicideix és el color mangra de la decoració. Així com també amb les flors de lliri, situades en els angles superiors. L'element principal de la decoració presenta varies similituds com el *Putti* o geni, recolzat en un fragment de la base d'un calze o copa igual a l'anteriorment descrit en els suports inversos.. Això ens fa pensar que es va utilitzar el mateix motllo.

El geni o *putti*, sosté damunt del seu cap amb els braços alçats una cràtera idèntica a la descrita anteriorment i en conseqüència amb el mateix sentit simbòlic. L'element sostingut en l'interior de la cràtera és un element iconogràfic nou, en ell hi ha representat una petxina encerclada en una esfera que representa tot el món. La petxina dins de la simbologia del cristianisme representa l'aigua com a element purificador de les ànimes.

La tercera decoració, la trobem en els quatre òculs de la cúpula. Malauradament només en queda un amb la decoració pintada per l'estudi del mateix, pintat en color mangra. Al estar mig enrunada la cúpula, l'element decoratiu és incomplet, ara bé podem intentar fer una aproximació al sentit iconogràfic.

L'òcul és el·líptic i recobert d'un estucatge pintat. Hi apreciem un cercle o cenefa al voltant de l'òcul, i en el seu interior hi ha plasmat un encadenat o entrellaçat, que en la seva part més superior s'uneix a un element floral. L'element floral és incomplet i segurament s'estenia per tota la volta de la cúpula formant un conjunt interessant. Podem intentar fer una aproximació, dient que la part baixa de l'element floral que veiem poden ser les arrels d'un arbre o planta de la vida, i les cadenes entrelaçades poden significar la unió del món cristià i espiritual, la unió de la terra i el paradís.

4. EL FERVOR POPULAR: LES CELEBRACIONS RELIGIOSES

Al començament les funcions religioses que es practicaven a l'ermita de Sant Roc eren de caràcter privat, a càrrec de les famílies esmentades. Encara que creiem que l'ermita té una transcendència més important pel mateix poble de Sant Martí; fet que podem relacionar-lo amb l'invocació de Sant Roc i Sant Sebastià, sants protectors de les pestes.

Recordem la gran peregrinació del segon diumenge de maig al Tallat que processa el poble de Sant Martí, per prevenir-los del mal de les pestes. L'aplec del tallat va complir recentment el 500 aniversari. També en són sants protectors de la pesta: Sant Roc, Sant Sebastià i la Mare de Déu del Roser, els qual han estat invocats en el poble, ja sigui en l'ermita o l'església parroquial.

Els nostres avantpassats del segle XVIII tenien una por terrible contra la pesta que causava una gran mortandat. Els nostres antecessors clamarien fervorosament la protecció dels anteriors Sants esmentats. Aquest gran temor a la pesta també comportaria que els sanmartinencs anessin a buscar a Roma el cos de Santa Victòria l'any 1786.

Aquests fets d'àmbit general poden fer pensar que l'ermita podria haver tingut una utilitat més àmplia que la privada.

Hem pogut llegir en un testament de l'any 1751, que el difunt Pere Anton Torrent i Blanch, que fou enterrat en el vas familiar de l'església parroquial de Sant Martí de Maldà, demanava en pròpia voluntat, que el dia de la seva mort, es requés una missa a la capella o ermita de Sant Roc, vuit dies i novena després de l'enterrament i una per cap d'any, pel rector i la comunitat cristiana.

També, demanà en el testament que el seu hereu, tots els anys celebrés una festa el dia de Sant Roc i Sant Sebastià, i que fos assistida pel rector i la comunitat cristiana de la vila, que allí s'hi canti missa com la costum de cada any, amb la caritat acostumada o bé que fundés la continuïtat de dites festes.²¹

En altres testaments de la família Torrent, també s'expressa el desig de celebrar-hi misses pels difunts en la capella o ermita de Sant Roc.

A finals del segle XIX amb l'extinció de la branca principal de la família Flavià o Huguet de la plaça, l'ermita i altres béns passaren a disposició del bisbat i principalment de la parròquia del poble l'any 1894 per fer-ne l'ús de caràcter religiós o social més convenient. Mossèn Josep Porta va aconseguir que li fessin lliurament de les claus i del patronat de l'ermita de Sant Roc i la casa pairal de la plaça, es convertí en escola a càrrec de les Germanes Dominiques Terciaries.

Una de les celebracions que s'hi realitzaven anualment era la festa del patró de l'ermita de Sant Roc, celebrada el 17 d'agost. Durant la festa del sant, molts sanmartinencs assistien als solemnes actes religiosos que es celebraven al matí. A la tarda era freqüent de resar-hi el rosari i fer-hi un verinar de germanor entre els feligresos agrupats en les rodalies de l'edifici.

La celebració religiosa més important que es feia a Sant Roc era la processó de Setmana Santa. La importància que adquirí la festa era tanta, que actualment encara han quedat gravades profundament en el poble les empremtes de la mateixa en alguns carrers del poble: Sant Roc, Calvari.

L'acte religiós començava el "Dijous Sant" a la tarda. S'iniciava la processó dels armats al capvespre, fent un recorregut per l'interior del poble, pels carrers: Església, Castell, plaça Castell, perxò Contí, portal de Bellpuig i Calvari.

Els armats recreaven el Via Crucis, la Passió i la Mort de Jesucrist, escenificada en la processó les 14 estacions.

Les primeres estacions es feien en els carrers Calvari i plaça de Bellpuig, on també hi havia quadrilàters de les estacions. La processó anava resant a mesura que trobava les estacions a l'esquerra del camí. Els quadrilàters de pedra duïen la inscripció de l'estació: E° IX, E° X, E° XI, E° XII... fins a la catorzena que era a l'interior de l'ermita. Els quadrilàters de les estacions, presenten un buidament quadrat al centre de la part superior, en els quals hi havia hagut una creu encalzada de petites dimensions.

Els últims rectors que van organitzar la processó del Via Crucis a Sant Martí foren en Mn Jaume Gabarra i Josep Moragués, finalitzant aquesta festa tradicional als vols de 1973.²²

5. CONCLUSIONS

Les peculiaritats d'aquesta ermita, a la vegada mausuleu, fa que li dediquem aquest treball. És l'única de la comarca de l'Urgell que té aquesta tipologia d'arquitectura culta.

Tot i no disposar de dades precises ens hem aproximat a la història de l'ermita formulant un seguit d'hipòtesis. El fet que fos mausoleu i que diverses famílies importants fossin les hereves de l'ermita, junt amb el poder social que representaven en un moment d'un gran fervor religiós, la participació de tècnics importants sembla força raonable.

El lligam que hem fet amb l'arquitectura del Camp de Tarragona, tot i que l'ermita pertany al segle XVIII –un barroc moderat–, és degut a la pervivència del llenguatge clàssic, que ens fa de pont cap al neoclassicisme, cap a l'arquitectura de l'època il·lustrada i de la modernització del país.

BIBLIOGRAFIA GENERAL

GARRIGA Joaquim, CARBONELL Maria –col.–, "L'època del renaixement", Història de l'Art Català, vol. V, ed. 62, Barcelona 1984.

MORA Castellà Josep, "Anàlisi de les principals esglésies projectades pels enginyers militars a Catalunya", Església i Societat a la Catalunya del segle XVIII, vol. II, UNED, Cervera 1990.

JORDA Fernández Jordi, "Els canonges de la Seu de Tarragona durant el segle XVIII", Església i Societat a la Catalunya del segle XVIII, vol. II, UNED, Cervera 1990.

LIAÑO Emma, "L'escola del Camp i l'arquitectura del renaixement a Catalunya", Fundació caixa de Barcelona 1990.

TRIADO Joan-Ramon, "L'època del barroc Segles XVII-XVIII", Història de l'Art català, vol. V ed. 62, Barcelona 1984.

2. LLOBET i MARTÍ, RAMON. "Monografia o Breu Descripció Història-Geogràfica de la vila i parroquia de Sant Martí de Maldà. 1907. Imprenta Mariana, Lleida P.P. 72.

3. LLOBET i MARTÍ, RAMON. Idem... p.p. 72.

4. LLOBET i MARTÍ, RAMON. Idem... p.p. 72-73.

5. LLOBET i MARTÍ, RAMON. Idem... p.p. 73.

6. LLOBET i MARTÍ, RAMON. Idem... p.p. 73.

7. LLOBET i MARTÍ, RAMON. Idem... p.p. 73.

8. LLOBET i MARTÍ, RAMON. Idem... p.p. 73.

9. FONT HUGUET, JOSEP. Sentiment Català. Imprenta Camps. Tàrrrega 1980. p.p. 25

10. LLOBET i MARTÍ, RAMON. Monografia o Breu Descripció Històrico-Geogràfica de la Vila i Parroquia de Sant Martí de Maldà. 1907. Imprenta Mariana, Lleida. p.p. 73.

10.(bis) Arxiu Parroquial de Sant Martí de Maldà. Llibre d'òbits, núm. 80, foli 48, núm.11

11. LLOBET i MARTÍ, RAMON. Idem... p.p. 73-74.

12. Inventari de la parroquia de Sant Martí de Maldà, 1992. Arxiu Diocesà, Tarragona. p.p. 19.

13. Inventari de la parroquia... idem p.p. 19-20

14. Inventari de la parroquia... idem p.p. 19.

15. Inventari de la parroquia... idem p.p. 20.

16. Inventari de la parroquia... idem p.p. 20.

17. MIRÓ ROSINACH, JOSEP M. "Valor simbòlic de la iconografia del mosaic romà del Vilet", revista l'Espurna núm.6, marc 1991. Sant Martí de Maldà, Lleida. p.p. 17.

18. MIRÓ ROSINACH, JOSEP M. idem... p.p. 17.

19. MIRÓ ROSINACH, JOSEP M. idem... p.p. 17.

20. MIRÓ ROSINACH, JOSEP M. idem... p.p. 17.

21. TORRES BENET MIQUEL, "L'ermita de Sant Roc/Celebracions religioses del poble de Sant Martí de Maldà a l'ermita". Revista l'Espurna núm. 15, Sant Martí de Maldà 1993, p.p. 20-21.

22. "Llibre de testaments de l'arxiu parroquial de Sant Martí de Maldà", Arxiu Diocesà, Tarragona, Registre núm. 58, caixa núm. 5.

NOTA D'AGRAÏMENT: Hem d'agrair l'assessorament i l'interès en les consultes que els hem fet a Joaquim Garriga, Josep M. Miró, Luca Montemani, Xavier Ricomà, Montserrat Vime i Mossèn Salvador Ramon.